

אייריס מרדוק
ריבונות הטוב

ספריית לויתן

מייקל אוקשוט – הרציונליזם בפוליטיקה
הנס בלומנברג – אַנייה טרופה וצופה
אדמנד ברק – מחשבות על המהפכה בצרפת
פרידריך האייק – הדרך לשעבוד
פרידריך האייק – חוקת החירות
גיאורג וילהלם פרידריך הגל – פילוסופיה של המשפט
תומס הובס – לויתן
מקס הורקהיימר – ליקוי מאורות התבונה
המילטון, מדיסון וג'יי – הפדרליסט
מרי וולסטונקרפט – הגנה על זכויות האישה
ג'מבטיסטה ויקו – המדע החדש
אלקסיס דה־טוקוויל – הדמוקרטיה באמריקה
כסנופון – דיאלוגים סוקרטיים
דייוויד יום – מסכת על טבע האדם
ק"ס לואיס – ביטול האדם
ג'ון מילטון – אריאופגניטיקה
ג'ון סטיוארט מיל – על החירות
ניקולו מקיאוולי – דיונים
ניקולו מקיאוולי – הנסיך (עם הוצאת דביר)
אלסדייר מקינטאיר – מַעֲבָר לַמִּידָה הטובה
ריינהולד ניבור – בני האור ובני החושך
קרל פופר – דלות ההיסטוריציזם
קרל פופר – החברה הפתוחה ואויביה
תומס פיין – שכל ישר
רוברט פילמר – פטריארכה
גוטלוב פרגה – כתב מושגים
מילטון פרידמן – קפיטליזם וחירות
גילברט קית' צ'סטרטון – אדם בלתי מעשי
רוברט קאבר – נומוס ונראטיב
ליאו שטראוס – הזכות הטבעית וההיסטוריה

ספריית לויתן – ספרי מופת בפילוסופיה

אייריס מרדוק

ריבונות הטוב

מבוא ותרגום יואב אשכנזי

הוצאת שלם, ירושלים התשע"ז

Iris Murdoch
The Sovereignty of Good

עורך סדרה: אסף שגיב
עורכת לשון: הניה קולומבוס
הפקה: מרינה פיליפודי
סדר ועימוד: רונית גלעד

© 2017

כל הזכויות של המהדורה העברית שמורות למרכז האקדמי שלם,

רחוב העסקן 3, ירושלים

All Rights Reserved.

Authorised translation from the English language edition published by
Routledge, a member of the Taylor & Francis Group

עיצוב עטיפה: אריקה הלבני

Cover Picture: Evelyn Williams, "Meeting 1, 1996."

Private collection/Bridgeman Images

הפצה:

הוצאת שלם, רחוב העסקן 3, ירושלים
טל' 560-5555 (02), פקס 560-5578 (02)

E-mail: shalemorder@shalem.ac.il

www.shalempress.co.il

מסת"ב 978-965-7052-34-1 ISBN

דאנאקוד 496-1013

Printed in Israel

תוכן העניינים

ז	מבוא מאת יואב אשכנזי
1	האידיאה של השלמות
37	על 'אלוהים' ו'טוב'
63	ריבונות הטוב על מושגים אחרים
85	הערות
96	מפתח

מבוא

ב 16 במרץ 1950, בהיותה בת שלושים ואחת, כתבה אייריס מרדוק לידידה הסופר רמון קנו:¹

דבר אינו שווה מאומה, בעיניי, להוציא (א) להיות נשואה באושר, (ב) להיות קדושה, (ג) לכתוב רומן טוב. סיכויי ל(א) מידלדלים משנה לשנה, (ב) קשה מדי – וכך נשאר רק (ג) שעדיין מפיח בי תקווה.¹

בעת כתיבת הדברים האלה, מרדוק עדיין לא מצאה את דרכה; היא הייתה צעירה מבטיחה, הצופה לעתיד בחשש מה. ועם זאת, היא ידעה לבטח שברצונה להיות חיים ראויים, חיים לא־אנוכיים של יצירה ושל דאגה לזולת. בחלוף השנים עלה בידה להגשים שתיים משלוש המשאלות שהביעה במכתב: היא חיברה רומנים טובים רבים וזכתה בזוגיות יציבה ומאושרת. למדרגת קדושה לא עלה בידי מרדוק להגיע – אדיקות ופרישות לא נמנו עם מעלותיה – אך היא מעולם לא זנחה את השאיפה לקרב את הארצי אל השמימי; כסופרת וכהוגת דעות, היא שמה לה למטרה להשיב על שאלה שכמעט נשכחה מלב עמיתה באקדמיה: "כיצד נוכל להיות טובים יותר?"

מרדוק הייתה יוצרת פורייה מאוד: היא חיברה עשרים ושישה רומנים – שתורגמו לשפות רבות – לצד שישה מחזות, שני דיאלוגים אפלטוניים וספר שירה. מפעלה הספרותי זיכה אותה בפרסים, באותות הוקרה ובתואר אבירות, אך גם האפיל, למרבה הצער, על עבודתה הפילוסופית, שהניבה עשרות מאמרים ושני ספרי הגות ראויים לציון: ריבונות הטוב (1970) ומטפיזיקה כמדריך לערכים (1992). היא נודעה ברבים כסופרת העוסקת מפעם לפעם בפילוסופיה, אולם בה במידה הייתה גם פילוסופית הכותבת ספרות – שילוב יוצא דופן בנוף התרבותי של העולם הדובר אנגלית.²

ריבונות הטוב, המובא כאן לראשונה בתרגום לעברית, הוא מעט המחזיק את המרובה: חיבור דק גזרה, המציג את משנתה של מרדוק באופן תמציתי באמצעות שלושה מאמרים נפרדים שקובצו יחדיו. הספר נחשב לאחד הטקסטים המקוריים שהעמידה המחשבה המוסרית במחצית השנייה של המאה העשרים, ונדמה כי איכותיו רק הולכות ומתבהרות בחלוף השנים. ואמנם, אף שחלק ניכר מן החיבור מוקדש לביקורת על זרמים אינטלקטואליים שלכאורה אינם תופסים עוד מקום מרכזי בשיח הרעיונות, השאלות שמעלה ריבונות הטוב – ולא פחות מכך, התשובות שהוא מציע – לא איבדו מאומה מחריפותן.

בדומה לכמה מן הרומנים המפורסמים פרי עטה, חייה של מרדוק התאפיינו, כך נדמה, בתמהיל פרדוקסלי לכאורה בין הנאצל לשערורייתי, בין ערגת הרוח לתאוות הבשרים. היא הייתה אישה נועזת, יצרית מאוד, אך התשוקה שדחקה בה לפרוץ גבולות ולקראו תיגר על מוסכמות חברתיות גם נטעה בה ערגה עצומה אל הטוב.³

אייריס מרדוק נולדה בדבלין, ב־15 ביולי 1919, לזוג איירין קופר אליס (לשעבר ריצ'רדסון) ווילס ג'ון מרדוק. שבועות ספורים לאחר היוולדה עקרו הוריה ללונדון, שם החל האב לעבוד כפקיד בשירות הציבורי. על פי עדותה של מרדוק, שהייתה בת יחידה, יחסיה עם אביה ועם אמה היו אידיליה של חום, אהבה ותמיכה רגשית בלתי מעורערת. היא נשלחה למוסדות חינוך עצמאיים, כדוגמת בית הספר ע"ש פרובל בקולט גרנדס ובית הספר לבנות בדמינטון בבריסטול, שנוהל בידי המחנכת הפרוגרסיבית הכריזמטית ביאטריס מיי בייקר. הרעיונות הסוציאליסטיים והפציפיסטיים שנחשפה אליהם בעת שחבשה את ספסל הלימודים בבדמינטון השפיעו עמוקות על

אייריס הצעירה. הצטרפותה למפלגה הקומוניסטית, שנים ספורות לאחר מכן, הייתה מבחינתה צעד מתבקש.

ב־1938 החלה מרדוק בת התשע־עשרה את לימודיה בסומרוויל, קולג' השייך לאוניברסיטת אוקספורד, ושם רכשה השכלה קלאסית בכיתותיהם של מלומדים מזהירים כדוגמת דונלד מק'קינזון ואדוארד פרנקל. עוד כמה פילוסופיות נודעות לעתיד לבוא למדו בסומרוויל באותה תקופה, ובהן מרי מידג'לי, אליזבת אנסקומב ופיליפה פוט, לימים שותפתה לדירה וחברתה הקרובה של מרדוק. ב־1942 סיימה מרדוק את לימודיה באוקספורד בהצטיינות והחלה לעבוד במשרד האוצר בלונדון. שנתיים אחר כך הצטרפה ל'מנהל הרווחה והשיקום של האומות המאוחדות' (UNRRA), וב־1945 נשלחה לבלגיה ולאחר מכן לאוסטריה כדי להשתתף במאמצי הסיוע לקרבנות המלחמה. באירופה התוודעה מרדוק לראשונה לרעב, לעוני ולעזובה של מחנות הפליטים, אך גם לעולם האינטלקטואלי מלא החיוניות של בתי הקפה והסלונים הספרותיים. כבריטל פגשה את הפילוסוף הצרפתי ז'אן פול סארטר, הפילוסוף המדובר ביותר ביבשת, ובאינסברוק – את רמון קנו, סופר ומשורר סוריאליסט, שבו התאהבה נואשות.⁴

בשנת 1946 שבה מרדוק ללונדון. תחת רישומן הקשה של חוויותיה באירופה ושרשרת אכזבות רומנטיות, היא חיפשה נחמה רוחנית באנגלוי־קתוליות, אבל ההתנסות הדתית הקצרה לא עלתה יפה. זיהויה כקומוניסטית (אף שלא הייתה עוד חברה רשומה במפלגה) מנע ממנה את האפשרות להיכנס לארצות־הברית לצורך לימודים בוואסאר, קולג' אמריקני יוקרתי לנשים. ב־1947 הגיעה אפוא מרדוק לקיימברידג'. בתחילה התעתדה לכתוב דיסרטציה על הפילוסוף אדמונד הוסרל, מייסד הפנומנולוגיה, אך מפגש עם לודוויג ויטגנשטיין שינה את דעתה. לצערה, הפילוסוף הנערץ פרש מהוראה בטרניטי קולג' ב־1947, ומרדוק נאלצה להסתפק בקרבתם של תלמידיו. ב־1948 קיבלה משרת הוראה בקולג' סנט אן באוקספורד, ושם לימדה פילוסופיה עד 1963. היא נחשבה למרצה פופולרית ומסורה, המציעה נקודת מבט מקורית על הסוגיות שלימדה – נקודת מבט שתכופות לא עלתה בקנה אחד עם גישותיהם של מרצים אחרים.

מרדוק נהנתה מחיי חברה תוססים בשנות הארבעים והחמישים. היא לא הייתה יפהפייה במובן המסורתי של המונח, אך ניחנה במין מגנטיות מיני, שמשך אליה שורה של מאהבים ומאהבות, ובהם המשורר פרנק תומפסון (שמותו במלחמת העולם השנייה, במהלך מבצע של הפרטיזנים נגד הגרמנים

במקדוניה, הכה אותה ביגון עמוק), ההיסטוריון הצבאי מייקל פוט, הוגה הדעות מייקל אוקשוט, המשורר והאנתרופולוג פרנץ שטיינר (שנפטר מהתקף לב ב־1952, זמן קצר לאחר שמרדוק הסכימה להינשא לו) והסופר זוכה פרס הנובל אליאס קנטי. שטיינר וקנטי, שמילאו תפקיד משמעותי מאוד בחייה של מרדוק, היו פליטים יהודים מאירופה, כמו רבים מחבריה הקרובים; לניצולי מחנות ולגולים ייחדה תמיד מקום חם בלבה.

לנוכח רשימת הכיבושים הארוכה של מרדוק, נקשר לה דימוי היפּר־סקסואלי. היא אמנם התרברבה, בהערה שכתבה ביומנה ב־1948, שבכוחה לפתות "כל אחד"⁵. ואולם, נדמה שהתקשרויותיה הרומנטיות של מרדוק נבעו יותר מכמיהתה לאהוב ולהיות נאהבת מאשר מהדוניזם מיני גרידא. במכתב שכתבה לאחד מידידיה הסתייגה מטענתו של אריסטו שאפשר להתאהב באדם אחד בלבד; ניסיונה לימד אותה כי היא מסוגלת בהחלט לאהוב מספר אנשים בעת ובעונה אחת.⁶ פרשיות האהבים הרבות – ולעתים גם הברזומניות – של מרדוק עם גברים ועם נשים ביטאו צורך עז באינטימיות נפשית וגופנית, שנדמה כי לא היה בכוחו של אדם אחד לספק. מערכות יחסים אלה העניקו לה תמיכה ונחמה בתקופות שבהן תשוקתה לחיים התחלפה במלנכוליה ואף בדיכאון.

מרדוק סומנה כהבטחה אקדמית גדולה למן תחילת דרכה, ובראשית שנות החמישים התגלתה גם כאינטלקטואלית אמיצה, שאינה מהססת לקרוא תיגר על המאורות הפילוסופיים של זמנה: בשנים 1951-1952 הופיעה בשני כנסים רצופים של החברה האריסטוטלית, שבהם התפלמסה עם הוגה הדעות הפופולרי דאו גילברט רייל;⁷ ב־1953 פרסמה חיבור דק גזרה, סארטר: הרציונליסט הרומנטי, שבו הציגה, באור ביקורתי, את בשורת האקזיסטנציאליזם מבית מדרשו של איש הרוח הצרפתי הידוע;⁸ ושלוש שנים אחר כך חיברה מאמר ושמו "ראייה ובחירה במוסר", שבו ניגחה את רעיונותיו של ריצ'רד הר, מחשובי הפילוסופים של המוסר במחצית השנייה של המאה העשרים.⁹

1954 הייתה שנת מפנה בחייה של מרדוק. היא פגשה את ג'ון אוליבר ביילי, סופר ומבקר ספרות, שנשבה מיד בקסמה. השניים נישאו שנתיים מאוחר יותר, ב־14 באוגוסט 1956, והעתיקו את מקום מגוריהם ל'סידר לודג' בקרבת אוקספורד. הזוגיות התומכת והחיים בסביבה הפסטורלית העניקו למרדוק את השלווה שהייתה נחוצה לה כדי להקדיש את רוב זמנה לכתובה והוראה. לשם כך ויתרה גם על הולדת ילדים. ביילי היה בן זוגה

האהוב וחברה הקרוב של מרדוק עד אחרית ימיה, ונשא באורך רוח גם את ניאופיה הרבים. באחת ההודמנויות, כאשר הביע תרעומת על אהבהכיה, הזכירה לו את המיתוס היווני על האל פרוטאוס, שלבש ופשט צורות שונות כדי להימלט מלפיתתו של הרקולס. "תמשיך לאחוז בי חזק, והכול יסתדר", אמרה לו.¹⁰ הזוגיות הייחודית של השניים תועדה בשלושה ספרי זיכרונות שפרסם ביילי לאחר מותה של מרדוק, ובסרט הקולנוע "אייריס וג'ון", שיצא לאקרנים ב־2001.¹¹

ב־1954, השנה שבה פגשה את בעלה לעתיד, מרדוק גם הוציאה לאור את הרומן הראשון שלה, תחת הרשת.¹² הספר, שגולל את קורותיו הנפתלים והקומיים של סופר צעיר וכושל בשם ג' דונהיו, הקנה לכותבת פרסום מיידית כקול חדש ומקורי בסצנה הספרותית. בארבעים השנים הבאות עתידה מרדוק לפרסם עוד עשרים וחמישה רומנים, שרובם ככולם עוסקים בנושאים הניצבים גם בלבה של הגותה: התפתחותם המוסרית של אינדיווידואלים, היכולת האנושית הבלתי נדלית להונאה עצמית והאפשרות לגבור על הדחפים האגוצנטריים באמצעות אהבה המופנית לזולת.¹³ בכמה מספריה של מרדוק ניכר גם רישומם של אנשים שהכירה היכרות קרובה. אליאס קנטי הכריזמטי והמניפולטיבי, לדוגמה, היה ככל הנראה מקור ההשראה לדמויות כגון ה"מכשף" מישה פוקס ברומן הבריחה מן הקוסם (1956),¹⁴ המדען המבריק והמסתורי יוליוס קינג מן התבוסה המכובדת (1970)¹⁵ וצ'רלס ארובי, גיבורו הרדוני והמתעתע של הים, הים (1978).¹⁶ הצדדים הדמוניים של דמויות אלה והיסודות הפנטסטיים שיצקה מרדוק מדי פעם לעלילות ספריה מוסיפים מעין נופך מטפיזי לדרמה הפסיכולוגית המעסיקה חלק ניכר מיצירתה – דרמה של טרנספורמציה פנימית עמוקה.

למרות הצלחת ספריה הראשונים, מרדוק חשה אי־ביטחון באשר לכישוריה. הרומנים שפרסמה במחצית השנייה של שנות החמישים זכו לשבחי הביקורת – הפעמון, שראה אור ב־1958, עדיין נחשב בעיני רבים לטוב שבספריה¹⁷ – אולם מרדוק הייתה חדורת ספקות לגבי איכות כתיבתה, וב־1959 אף הפסיקה את העבודה על חיבור בשם ירושלים בטרם השלמתו. לאחר שספגה ביקורת מצדו של קנטי על התחמקותה מעיסוק בנושאים שנויים במחלוקת, פרסמה ב־1963 את הרומן הראש הכרות, שבמרכזו סיפור של גילוי עריות.¹⁸ ב־1966 החליטה מרדוק ליטול פסק זמן ולשוב ולקרוא את יצירותיו של שייקספיר, התנסות שהותירה את חותמה על הספרים שפרסמה לאחר מכן – כמעט מדי שנה – והמריצה אותה לשלוח ידה גם

בכתיבת מחזות. הראשון שבהם, "שלושת החצים", הועלה על הבמה ב־1972, בכיכובו של איאן מק'קלן.¹⁹

אף שהיצירה הספרותית תבעה את רוב עתותיה של מרדוק היא לא חדלה מן העיסוק בפילוסופיה; היא הוסיפה לפרסם מאמרים ולשאת הרצאות על מטפיזיקה, אסתטיקה ומוסר. ברם, מסוף שנות החמישים ואילך היא לא הסתפקה עוד בדיונים פנים־אקדמיים וביקשה להגיע לקהל קוראים רחב יותר. מאמריה ההגותיים ראו אור בכתבי עת אינטלקטואליים שלא היו מיועדים באופן בלעדי לפילוסופים מקצועיים, כגון ייל רווי ושיקגו רווי, ובמגזינים כדוגמת ספקטייטור וניו סטייטסמן. בד בבד צמצמה מרדוק בהדרגה את מחויבותיה האקדמיות: בדצמבר 1962 הפסיקה ללמד בסנטן אן וב־1963 קיבלה על עצמה משרת הוראה חלקית בקולג' המלכותי לאמנות בלונדון, במסגרת מחלקת המחקר הכללית, ששמה לה למטרה לטפח הרגלי קריאה בקרב אמנים. עולם האמנות קרץ מאוד למרדוק; היא עצמה הייתה ציירת חובבת, ולזמן מה שקלה להפוך להיסטוריונית של האמנות. ואולם, עקב הסתייגותה הגוברת ממה שנתפס בעיניה כהיעדר מחויבות אינטלקטואלית ומוסרית מצד הסטודנטים בקולג', החליטה מרדוק לסיים את עבודתה שם בקיץ 1967. מאז ייחדה את כל עתותיה לכתבה.

בשנות השבעים פרסמה מרדוק כמה מספריה הידועים והבשלים ביותר. הרומן התבוסה המכובדת, שראה אור ב־1970, היה מעין תרגיל פילוסופי הבוחן רעיונות ניטשיאניים וקאנטיאניים על כוח ושליטה. בגלל טעות טכנית, הספר הוכנס לרשימת המועמדים לפרס מאן בוקר רק שלוש שנים מאוחר יותר. הנסיך השחור, שפורסם ב־1973, התחקה אחר סופר מזדקן ודועך המוצא עצמו בתסבוכת בעקבות התאהבותו בכתיב הצעירה של חברו הטוב והמצליח ממנו.²⁰ הספר, שהתכתב בתחום רב עם "המלט" של שייקספיר, נכלל אף הוא ברשימת המועמדים לפרס מאן בוקר וזכה בפרס ע"ש ג'יימס טייט בלאק. אהבות של קודש וחול, שראה אור שנה לאחר מכן, עסק בקריסתה של מערכת יחסים קלוקלת בין פסיכותרפיסט בוגדני לרעייתו, וקטף את פרס וייטברד.²¹ פרס בוקר נפל לבסוף בחלקה של מרדוק ב־1978, בעקבות פרסומו של היס, היס, סיפורו של במאי תיאטרון בשנות השישים לחייו — רבי־מג כריזמטי ואובססיבי, המתפכח מן האשליות שטווה סביבו ונאלץ להתעמת עם האמת המרה על חייו. כיוצרת, מרדוק הגיעה בתקופה הזאת למרום תהילתה; והמבקרים כאחד ראו בה את הקול

הספרותי הבולט ביותר בארצה. לפרסים הספרותיים נוספו אותות הוקרה ציבוריים: ב־1976 הוענק למרדוק התואר (Commander of the Order of the British Empire) CBE, ועשר שנים מאוחר יותר, ב־1987 – תואר האבירות (Dame Commander of the Order of the British Empire) DBE. ריבונות הטוב, שראה אור ב־1970, הוא החיבור הפילוסופי העיקרי שהוציאה מרדוק מתחת ידיה עד שנות התשעים. באותה שנה היא פרסמה גם את המסה "אקזיסטנציאליסטים ומיסטיקנים", שהעניקה את שמה לאנתולוגיה שראתה אור ב־1997.²² בספרון מ־1977 בשם האש והשמש: מדוע גירש אפלטון את האמנים, המתבסס על הרצאה שנשא בתאטרון שלדונהיים, הציגה מרדוק כתב הגנה על האמנות, בניסיון לפייס בינה ובין הפילוסופיה האפלטונית, הקרובה ללבה, ולהראות כיצד יש בכוחה לשרת תכלית מוסרית.²³ הרעיון הזה מובע גם בדיאלוג "אמנות וארוס", המפגיש את אפלטון הצעיר, הרוצה לראות בסילוקם של המשוררים והאמנים מן העיר, עם מורו סוקרטס, המסביר לו כי טעות בידו, מכיוון שאין ביכולתו של האדם לתפוס את הממשות אלא בתיווכם של דימויים, תמונות ומטפורות. דיאלוג זה ודיאלוג נוסף שחיברה מרדוק, "מעל האלים", המסנגר על הדת ועל תרומתה למוסר,²⁴ הומחזו והועלו על במת ה'נשינל ת'יאטר' ב־1980, בכימיו של מייקל קוסטוב.

ב־1982 העבירה מרדוק את סדרת ההרצאות השנתית היוקרתית ע"ש גיפורד באברדין שבסקוטלנד. הרצאות אלה פורסמו כעבור יותר מעשור, ב־1992, תחת הכותרת מטפזיקה כמדריך לערכים.²⁵ ספר זה מוסיף ומפתח את הרעיונות שגוללה מרדוק בריבונות הטוב, תוך התייחסות למושגים כמו חובה ומחויבות, שלא זכו לפני כן למקום משמעותי בכתביה הפילוסופיים. מטפזיקה כמדריך לערכים הוא חיבור שאפתני, מבריק לפרקים, אך גם קשה לקריאה. מבנהו אינו שיטתי, ורבות בו החזרות, הסטיות מן הנושא, האסוציאציות הלא־ברורות והטענות המקוטעות. קוראים רבים התקשו להבחין בעמדה הקוהרנטית של המחברת מבעד לטקסט הנקרא לעתים כמונולוג הגיגני ארוך בסגנון זרם התודעה; מקצתם התרשמו כי מרדוק כרעה תחת כובד המשקל של הפרויקט הפילוסופי היומרני שקיבלה על עצמה.

אחרי הים, הים חיברה מרדוק שבעה רומנים נוספים שנחלו, ככלל, הצלחה מסחרית, אך נתקלו בתגובות ביקורתיות צוננות. ציבור הקוראים הרחב עדיין נטה לה חסד – ב־1994 הציבו אותה קוראי הסנדיי טיימס

בראש רשימת הסופרים החיים המובילים בעולם דובר האנגלית – אך היא הייתה רחוקה למדי מן הבון טון במעגלים הספרותיים והאקדמיים. המבקרים המרקסיסטיים נלאו מהתעסקותה של מרדוק בחיי האהבה ובתסבוכות הרגשיות של המעמד המשכיל, החוקרים הפורמליסטיים שללו את אמונתה בכוחה הגואל של האמנות, וחסידיו הפוסט־מודרניזם לא ראו בעין יפה את דבקותה במושגים מוחלטים של טוב ושל אמת.

גם השינוי הדרמטי שחל באותה העת בהשקפותיה הפוליטיות של הסופרת הנערצת לא תרם, ככל הנראה, לפופולריות שלה בקרב האליטה האינטלקטואלית של ארצה. בעוד שבשנות החמישים והשישים ניצבה מרדוק בחזית המחאה הרדיקלית נגד האימפריאליזם האנגלו־אמריקני, מרוץ החימוש הגרעיני ומלחמת וייטנאם, במחצית השנייה של שנות השבעים היא החלה להתנער בהדרגה מן השמאל, ואף עזבה את הלייבור כדי להצטרף למפלגה הסוציאלי־דמוקרטית המתונה יותר. גם הרפובליקניזם האירי, שמרדוק נטתה לו מידה של חסד ברומן ההיסטורי האדום והירוק (1956),²⁶ עורר בה מיאוס הולך וגובר בגלל מחיר הדמים שגבו התקפות הטרור של האי־ארא־איי. בשנות השמונים הושלם תהליך ההמרה הפוליטי של מרדוק, והקומוניסטיים לשעבר הפכה לטורית נחרצת. למרות הסתייגותה ממדיניות החינוך של השמרנים, בעיקר בשאלת תקצוב האוניברסיטאות, מרדוק תמכה בהתלהבות במרגרט תאצ'ר, הצדיקה את מדיניותה התקיפה כלפי האיגודים המקצועיים וב־1991 אף סעדה עמה במעונה בדאונינג 10.

בתחילת שנות התשעים החל תהליך הדעיכה הארוך והמייסר של מרדוק. ב־1993 גנזה ספר שחיברה על הפילוסוף הגרמני מרטין היידגר – פרויקט שנמשך שש שנים תמימות – בעודו בשלב ההגהות. ב־1994, במהלך ביקור בישראל, התקשתה מרדוק להשיב על שאלות שהופנו אליה. הרומן האחרון שכתבה, הדילמה של ג'קסון, התפרסם ב־1995 וקיבל ביקורות מעורבות; מקוראיו לא נעלמה העובדה שאוצר המילים שבו השתמשה המחברת היה פשוט ומצומצם למדי בהשוואה לספריה הקודמים.²⁷ מרדוק חשה בהידלדלות של כוחותיה השכליים והדבר השרה עליה דיכאון. ב־1996 הודתה בריאיון לגרדיאן שהיא נמצאת ב"מקום שקט ורע מאוד".²⁸ שנה לאחר מכן אובחנה כלוקה באלצהיימר.

ג'ון ביילי טיפל במסירות ברעייתו החולה ועשה כל שביכולתו כדי להקל עליה את דמדומי חייה. ב־1998 פרסם ספר זיכרונות – הראשון משלושה – שבו תיאר את חייהם יחד ואת מחלתה.²⁹ פרסום הספר עורר מחלוקת עזה.

חלק מן הקוראים העריכו את גילוי הלב של ביילי, ואילו אחרים מצאו טעם לפגם בהפרת פרטיותה של אישה חסרת ישע.

ב־8 בפברואר 1999 הלכה אייריס מרדוק לעולמה בבית אבות לחולי אלצהיימר באוקספורד, לאחר שלקתה בזיהום בחזה. בעלה לא מש כל אותה העת מצדה. בהתאם לרצונה המפורש, מוחה נתרם למדע, ואיש לא נכח בשריפת גופתה. פיטר קונרדי, ידידה של מרדוק והביוגרף שלה, ספד לה בגרדיאן. "אייריס מרדוק", כתב, "נמנית עם הסופרים הדגולים ורבי ההשפעה ביותר של המאה העשרים. מעל לכול, היא שמרה על שלהבת החיים של הרומן המסורתי, ובכך שינתה את מה שבכוחו לחולל [...] בני־מזל אנו שזכינו לחלוק את המאה האיומה הזאת עמה".³⁰